

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

SAK kiittää mahdollisuudesta lausua. Selonteko on tärkeä ja ajankohtainen ja se sisältää tärkeää tietoa maaseudun tilanteesta monilla eri osa-alueilla. Työllisyystilanne ja syrjäytymisvaara on nostettu hyvin esille.

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

Paikkaperustaisuus näkyy lähtökohtana koskien maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmää. Eri alueiden vahvuuksien, tarpeiden ja mahdollisuuksien tunnistaminen onkin hyvä tarkastelutapa. Eri alueilla on Suomessa hyvin erilaiset erityispiirteet ja niitä on syytäkin korostaa.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Turvallisuus ja varautuminen ovat jääneet vähäiselle huomiolle, ne ovat nyt niin ajankohtaisia aiheita, että niitä olisi hyvä avata vähän enemmän.

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

Maaseudun ongelmat on kuvattu hyvin perusteellisesti. Selonteossa todetaan, että maaseutualueilla 15–64-vuotiaiden määrä vähenee tulevan vuosikymmenen aikana yli 135 000 henkilöllä (n. 20 prosenttia) ja merkittävin väestönmuutos tulee tapahtumaan maakuntien reuna-alueilla, erityisesti Keski-, Itä- ja Pohjois-Suomessa. Maaseudun talouden ja luonnonvarojen hyödyntämisen kannalta huomionarvoista on, että väestökehitys selittää työpaikkakehitystä monessa maaseutukunnassa. Työpaikat siis seuraavat monella maaseutualueella väestöä, toisin kuin kaupungeissa. Mikäli

väestönmuutoksen nykyinen kehitystrendi jatkuu, voi ydinmaaseudulta ja harvaan asutulta maaseudulta työikäisen väestön mukana vähentyä yli 43 000 työpaikkaa. Tämä on palkansaajienkin kannalta merkittävä tieto ja ennuste. Tämän kaltaista tilannekuvaa tarvitaan juuri nyt Suomessa yleisestikin.

Tärkeää on myös tiedostaa, että digisyrjäytyminen, liikenne- ja energiaköyhyys, alempi luottamus julkisia instituutioita kohtaan ja vahva omaehtoinen varautuminen ovat maaseutualueita ja maaseutualueiden väestöä ja yhteisöjä koskevia ilmiöitä. Niihin vaikuttavat useat yhteiskunnalliset tekijät, kuten tietoliikenneyhteyksien saatavuus ja laatu, peruspalvelujen saatavuus ja saavutettavuus sekä toimeentulo ja kokemus siitä, että voi vaikuttaa omaan asuinympäristönsä kehittämiseen.

Digisyrjäytyminen voi johtaa myös kokonaisvaltaisempaan syrjäytymiseen, palvelujen siirryttyä sähköiseen muotoon. Väestö- ja työpaikkakato yhdistettynä maaseudun autioitumiseen ovat riski myös huoltovarmuudelle. Uhkana on, että nuorempi väki jättää maaseudun ja vanhempi sinne jäljelle jäävä väki syrjäytyy.

Selonteossa on käsitelty myös maahanmuuttoa ja eri väestöryhmien valintoja esim. pysyä maaseudulla. Nettomaahanmuutto on tuonut lisää väestöä maaseutukuntiin, myös itäisessä ja pohjoisessa Suomessa. Maahanmuuttajien kuusinkertainen yliedustus maan sisäisessä muuttoliikkeessä ja sen kautta ulkomaalaistaustaisen väestön keskittyminen pääkaupunkiseudulle tarkoittaa, että lisääntyvä maahanmuutto ei ole tuonut ratkaisuja työvoiman saatavuuden tai yritysten jatkajien pulaan maaseutualueiden kontekstissa. Paikan pitovoimaan vaikuttaa tutkitusti myös muut asiat kuin työpaikka. Kuulumisen kokemus ja moniulotteinen kiinnittyminen paikkaan (yhteisö, vapaus, arvot, paikalliskulttuurit, ystävät, luontoyhteys, eläimet, yhteisölähtöinen kehittäminen) vaikuttavat tutkitusti niin maahanmuuttajien kuin muiden maaseutualueiden väestöryhmien (naiset, nuoret, eläkeläiset paluumuuttajat) valintaan pysyä maaseudulla tai palata maaseudulle sopivassa elämänvaiheessa. Tämä on tärkeää tietoa myös palkansaajien näkökulmasta.

Kuten selonteossa todetaan, keskeinen kysymys on, miltä näyttävät maaseutualueiden talouden rakenteiden uudistumisen edellytykset. Teollisuus on maaseutualueiden toiseksi suurin työllistävä ala sosiaali- ja terveysalan jälkeen.

Selonteossa kerrotaan, että TKI-kokonaismenoista alle viisi prosenttia kohdistui maaseutualueiden kuntiin vuosien 1997-2017 aikana. Alhainen osuus on merkillepantava, sillä maaseutualueilla sijaitsee 35 prosenttia koko maan liikeyrityksistä ja esimerkiksi lähes 20 prosenttia yrityksistä, joiden liikevaihto ylittää kymmenen miljoonaa euroa.

Kuitenkin vain kuusi prosenttia yrityksistä haluaa kasvaa ja myös verkostojen osuus maaseudulla on ohuempaa.

Hallituksen jo tekemät ja tekeillä olevat leikkaukset TKI-kokonaisuuteen huonontavat tilannetta entisestään. Vaarassa ovat siten myös monet työpaikat.

Selonteon mukaan väestönmuutos näkyy maaseutualueilla työntekijä- ja yrittäjäpulana kaikilla toimialoilla. Työvoiman saatavuus on usean barometrin ja tutkimuksen mukaan yksi keskeisimmistä elinkeinotoimintaa jarruttavista tekijöistä. Yritysten puolella jatkajia tarvitaan tälläkin hetkellä arviolta 4 600 maaseudun työnantajayritykseen. Jatkajien löytäminen on kriittistä luopumista harkitseville, kannattavaa liiketoimintaa harjoittaville yrittäjille maaseudulla. Yrittäjä- ja työllisyysmahdollisuuksia arvioidaan olevan maaseutualueilla tarjolla esimerkiksi ilmastonmuutoksen sopeutumisen toimitissa, ennallistamisessa, luontohyvinvointiin pohjautuvassa palvelutuotannossa, matkailussa, luovassa taloudessa sekä perinteisemmissä ruokajärjestelmässä, metsäbiotaloudessa, kaivos- ja mineraalisektorilla sekä puhtaan energian tuotannossa.

Tässäkin on melkoinen ristiriita hallituksen näkemysten kanssa ilmastonmuutoksen sopeutumisen toimitissa, ennallistamisessa sekä luontohyvinvointiin pohjautuvassa palvelutuotannossa.

Selonteossa todetaan, että maaseutualueilla koulutustaso on noussut, mutta se on yhä alhaisemmalla tasolla kaupunkeihin verrattuna. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä on lisääntynyt, mutta työikäisistä enemmistöllä on keskiasteen tutkinto. Toisen asteen koulutuksen saavutettavuus ja saatavuus vaikuttavat merkittävästi elämänpolkuun ja uravalintoihin. Työpaikoilla tapahtuvan koulutuksen merkitys kasvaa, ja työelämään tulevien koulutusta on tärkeä suunnata kasvaviin ja uusiin tehtäviin myös maaseutualueiden talouden ja sektoreiden kontekstissa.

Ammatillisen koulutuksen merkitys korostuu tässäkin yhteydessä. Mahdollisuus kouluttautua ja työllistyä vaatii yhteistyötä. Oppilaitosten ja työpaikkojen välistä kuilua on syytä madaltaa entisestään.

SAK korostaa perustutkimuksen ja soveltavan akateemisen tutkimuksen arvoa. Näihin kohteisiin olisi mielestämme perusteltua allokoida hieman suurempikin osuus TKI-määrärahoista. Kuten materiaalisissa myös todetaan, tavoite edellyttää tutkijanuran houkuttelevuuden parantamista ja rahoituksen vahvistamista tutkijanuran eri vaiheissa. Tätä vasten koulutukseen kohdistuvat leikkaukset ovat ongelmallisia. Esimerkiksi aikuiskoulutustuki on ollut yksi keino rahoittaa jatko-opintoja. Myös osa sosiaaliturvan leikkauksista (kuten asumistuen leikkaukset) voivat heikentää tutkijoiden toimeentuloa. Lisäksi kiinnitämme huomiota lisäpanostuksien määräaikaisiin elementteihin (mm. tohtoripilotti), mitkä jättävät jatkuvuuden epävarmaksi.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Työntekijöiden näkökulmaa erilaisine haasteineen voisi tuoda vielä enemmän esille yhdessä työnantajien haasteiden yhteydessä. Maaseudun ongelmat koskevat molempia osapuolia. Työmatkaliikenne ja digitaalinen saavutettavuus esimerkkeinä.

4. Kansallinen maaseutuvisio

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvisio olennainen?

Kumppanuuteen perustuva maaseutuvisio on oikea ja ajan hengen mukainen. Järjestöillä tulee olla jatkossakin merkittävä rooli maaseudun vision luomisessa.

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

Tässä voisi korostaa myös työntekijöiden roolia maaseudun suunnitelmallisessa kehittämisessä. Koulutuksen saannin turvaaminen ja osaavan työvoiman viihtyminen maaseudulla.

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset (Anna vastaukset monivalintakysymykseen kohdassa seitsemän Muut täydennystarpeet)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

Ovat olennaiset ylätasen tavoitteina.

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

Tavoite: Ajantasaistetaan digitaalista ja fyysistä saavutettavuutta

Kaikille on taattava digitaalinen ja fyysinen saavutettavuus niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Se on tasa-arvon lisäksi myös turvallisuuskysymys ja estää syrjäytymistä.

Tavoite: Vahvistetaan talouden uudistumista tukevia rakenteita

Maaseudun elinkeinopotentialiaali on merkittävä mahdollisine työllisyysvaikutuksineen.

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuosituksen numerot 1-24)

1. Digitaalisen kuilun kaventaminen

Kaikki alueet eivät ole yhdenvertaisessa asemassa digitaalisen saavutettavuuden osalta. Harvaan asuttu maaseutu on edelleen eriarvoisessa asemassa.

2. Kestävä liikkuminen ja liikenne

Sujuva työmatkaliikenne on tärkeää myös maaseudulla.

3. Koordinaatio EU-rahastojen välillä

Koordinaatiota parantamalla voidaan tehostaa rahoituksen vaikuttavuutta sekä maaseutu- että kaupunkialueilla. Resurssien niukentuessa on ensiarvoisen tärkeää, että hankerahoitus toimii sujuvasti ja tärkeät hankkeet löytävät asianmukaisen rahoituksen. Rahoituslähteen sijaan se hanketoiminnan tulee olla fokuksessa.

4. Maaseudun kehittäminen CAP post 2027

Maaseudun kehittämisrahoitus on turvattava myös seuraavalla ohjelmakaudella

5. Osaaminen ja työvoima

Osaavan työvoiman saanti on taattava myös maaseudulla, jossa koulutustarjonnan pitää vastata yritystoimintaa.

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

-

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet (anna tässä kohdassa vastaukset kohdan viisi monivalintakysymyksiin)

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

-

Jaakkola Heini
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry